

Razvoj i potencijal poljoprivredne djelatnosti kao gospodarske grane na području Doline Neretve

Rakušić, Ante

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:241787>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-17**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

Završni rad

**Razvoj i potencijal poljoprivredne djelatnosti kao
gospodarske grane na području Doline Neretve**

Mentor: Doc.dr.sc. Slađana Pavlinović Mršić

Student: Ante Rakušić

Turističko Poslovanje, 4191340

Sadržaj

Sadržaj

1. Uvod	4
1.1. Definicija problema	4
1.2. Cilj rada	4
1.3. Metode rada	4
2. Dolina Neretve	6
2.1 Osnovna obilježja	6
2.2 Povijest	10
2.3. Manifestacije	11
2.4. Povijest poljoprivredne djelatnosti u Neretvanskom kraju	12
3. Stanje	15
3.1 Trenutno stanje poljoprivredne djelatnosti na području doline Neretve	15
3.2 Najzastupljenije kulture	16
3.3 Brend i prepoznatljivost	17
4. Utjecaj Hrvatske i Europske Unije na poljoprivrednu djelatnost u dolini Neretve	18
4.1. Poticaji i bespovratna sredstva	18
4.1.2 Ulaganja u infrastrukturu, modernizaciju i osposobljavanje kadra	19
4.2. Zakoni koji pomažu očuvanju poljoprivrede	20
4.3 Načini privlačenja mladih poljoprivrednika	21
5. Problemi	23
5.1. Geopolitički utjecaj	23
5.2. Klimatske promjene	26
5.3. Uvoz loše kvalitetne robe	27
6. Povezivanje poljoprivrede i turizma	28
6.1 Prijedlozi rješenja	28
7. Zaključak rada	30
8. Izvori literatura:	31
8.1. Literatura	31
8.2. Internet izvori:	32
8.3. Izvori fotografija:	34
8.4. Tablice i grafikoni:	35
9. Sažetak	36

9.1Summary.....37

1.Uvod

Prema samoj definiciji poljoprivreda je djelatnost koja spada u prvu grupu gospodarskoj područja. Točnije, grupu koja je zadužena za izravno iskorištavanje prirodnih sirovina kao što su voda ili tlo. U poljoprivredu ubrajamo različite aktivnosti kao što su: voćarstvo, ratarstvo ili stočarstvo. Poljoprivreda je najvažnija gospodarska djelatnost, upravo zbog toga što spada u primarni sektor. Njena razvijenost omogućava i nudi daljnje prilike za razvoj zemlje ili je u potpunosti onemogućava u istom. Vrijednost poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj dosegla je u 2021. godini 20,7 milijardi kuna. U Hrvatskoj je u rujnu 2021. prema Nacionalu bilo registrirano 173 000 poljoprivrednika, dok je prema državnom zavodu za statistiku u poljoprivredi u siječnju 2023., direktno zaposleno 25 700 muškaraca i 7471 žena(<https://www.nacional.hr/broj-poljoprivrednika-u-hrvatskoj-narastao-je-u-posljednje-dvije-krizne-godine/>). Samim time, zbog geografskog i reljefnog izgleda Hrvatske, država posjeduje ogroman potencijal za proizvodnju različitih biljnih i životinjskih kultura i upravo na takav način bi uspješno zadovoljila vlastite potrebe, ali i iskorijenila uvoz. Važno je istaknuti da je poljoprivredna djelatnost u Neretvanskom kraju ključni gospodarski sektor. Osim što doprinosi lokalnoj ekonomiji, poljoprivreda stvara i brojna radna mjesta u ruralnim područjima. Hrvatska vlada i lokalne vlasti kontinuirano podržavaju poljoprivrednike kroz razne poticaje, subvencije i program ruralnog razvoja.

1.1.Definicija problema

Izrada, analiza i interpretacija trenutnog stanja poljoprivredne aktivnosti na području Doline Neretve.

1.2. Cilj rada

Cilj ovog rada je pronaći najbolje načine rješavanja i implementacije postojećih tehnologija i saznanja. Kako bi se na što bolji i učinkovitiji način sačuvala Neretvanska poljoprivreda i njena proizvodnja.

1.3. Metode rada

Prilikom pisanja rada korištene su različite metode. Korištene su metode analize sadržaja. Zatim su u obzir uzeti različiti relevantni i pouzdani članci s interneta. Također kao pomoć radu korištena je

metoda intervjua kao i metoda ankete. Zbog lokaliteta problema, kao i želje da odgovori na intervju budu što stručniji, za ispitanike su izabrani lokalni poljoprivrednici, čija je životna dob iznosila najmanje 30 godina. Na taj način se pokušala minimalizirati mogućnost odgovora koji nemaju poveznicu s navedenim intervjuom. Metoda intervjua se odvijala na polustrukturirani način, s već unaprijed određenim pitanjima, ali uz mogućnost prilagodbe na eventualna potpitanja. Intervju je obuhvatio 4 osobe i trajao je sveukupno 20 minuta. S obzirom na način komunikacije, tijekom razgovora vođene su bilješke unutar bilježnice, kako se ne bi izgubila misao i pitanja ispitanika. Za metodu ankete odabrana su ista pitanja kao i za metodu intervjua. Za navedenu metodu bilo je potrebno više vremena, a glavni problem je predstavljala veličina uzorka. Bitna razlika kod anketnog pristupa ispitanicima bi bila upravo ta što za razliku od intervjua, nije postavljena dobna granica od minimalno 30 godina. Na taj način se pokušalo saznati i ući u sam način razmišljanja mladog stanovništva, kao i njihovu svjesnost navedene problematike. Anketa se provodila putem Google obrasca za izradu anketa. Unutar ankete su se nalazila otvorena pitanja, kao i pitanja izbora, gdje su ispitanici trebali označiti unaprijed postavljen odgovor na pitanje s kojim su se najviše mogli poistovjetiti. Korištena pitanja u anketi intervju su:

1. "Očekujete li scenarij sličan Slavoniji?"
2. „Negativan utjecaj BiH na dolinu Neretve?“
3. „Koliko vas brine izgradnja Hidroelektrana na prostoru BiH?“

Također je radi pripreme provedeno i pilot anketiranje..Vrijeme trajanja ispunjavanja pilot ankete za sudionika je iznosilo u prosjeku 2 minute.. Jedino pitanje za ispitanike je glasilo:" Koja 3 poljoprivredna proizvoda se najviše vežu uz Neretvanski kraj?". Za ispitanike su izabrani članovi obitelji, prijatelji i rodbina zbog same banalnosti pitanja. Rezultati iz metoda intervjua i ankete su uspoređeni. Navedeni podatci su korišteni prilikom izrade grafikona u ovom radu i kao iznimna pomoć u samom pisanju istog. Također je korištena i metoda prikupljanja i obrade sekundarnih podataka.

2. Dolina Neretve

2.1 Osnovna obilježja

Dolina rijeke Neretve je geografski prostor koji se smjestio na samom jugu Republike Hrvatske. Nalazi se u dalmatinskoj regiji i u Dubrovačko neretvanskoj županiji. Kao i u ostalim dijelovima Hrvatske, Neretvanski kraj bilježi konstantan pad broja stanovnika. Pad broja stanovnika se dešava zbog mnogo razloga. Naravno glavni razlozi su odljev mladog, zdravog i radno sposobnog stanovništva te odumiranje stanovništva (Polić, M., Bule-Radaljac T., Mihaljević, I. i Zekaj, M. 2016.). Što u druge gradove a dobrim dijelom i van Republike Hrvatske. Prema popisu iz stanovništva došlo je do pada broja stanovnika za 12,1% (<https://likemetkovic.hr/portal/popis-stanovnistva-2021-u-neretvanskoj-dolini-zivi-31-364-stanovnika-evo-kako-to-izgleda-po-naseljima/>). Što trenutno ima značajan utjecaj na život mladog stanovništva u Neretvanskom kraju, broju prilika i količini sposobne mlade radne snage.

Grad/općina	Naselje	Br. stanovnika	Grad/općina	Naselje	Br. stanovnika
METKOVIĆ		15 349	SLIVNO		1 968
	Metković	14 062		Blace	278
	Dubravica	73		Duba	4
	Glušci	53		Duboka	272
	Vid	697		Klek	176
	Prud	464		Komarna	303
OPUZEN		2 851		Kremena	29
	Opuzen	2 366		Lovorje	59
	Buk Vlaka	460		Lučina	10
	Pržinovac	25		Mihalj	121
PLOČE		8 252		Otok	48
	Ploče	4 748		Pižinovac	1
	Baćina	512		Podgradina	202
	Banja	153		Raba	8
	Komin	944		Slivno Rav.	1
	Peračko Blato	248		Trn	132
	Plina Jezero	38		Tuštovac	47
	Rogotin	581		Vlaka	277
	Štaševica	809		Zavala	-
	Šarić Struga	190	ZAŽABLJE		543
KULA NORINSKA		1 446		Badžula	56
	Kula Norinska	209		Bijeli Vir	201
	Borovci	29		Dobranje	5
	Desne	111		Mislina	26
	Krvavac	428		Mlinište	253
	Krvavac II	277		Vidonje	2
	Matijevići	89			
	Momići	161			
	Nova Sela	32			
	Podravnica	110			
POJEZERJE		955			
	Brečići	-			
	Dubrave	-			
	Kobiljača	205			
	Mali Prolog	9			
	Otrić-Seoci	701			
	Pozla Gora	55			

Slika 1. Popis stanovništva 2021.

Izvor slike: <https://likemetkovic.hr/portal/popis-stanovnistva-2021-u-neretvanskoj-dolini-zivi-31-364-stanovnika-evo-kako-to-izgleda-po-naseljima/>

Cijela dolina trenutno broji 31 364 stanovnika. Većina ljudi, kao što se može primijetiti u tablici 1., gravitira prema Metkoviću i njegovoj bližoj okolini. Samim time vrlo lako se da zaključiti da je Metković centralno mjesto cijele doline. Grad Metković se nalazi uz samu granicu s Bosnom i Hercegovinom i najveće je mjesto cijele doline.

Slika 2. Metković

Izvor slike: https://www.visit-croatia.hr/photos/destinations/thumbs/Metkovic-618a8f77e67ac794595735_huge.jpg

No naravno osim Metkovića, postoje još dva prilično važna središta za lokalno stanovništvo. To su Opuzen i Ploče. Opuzen je kroz povijest bio kulturno i upravno središte cijele doline. No s obzirom da su okolna mjesta kao Metković i Ploče doživjela procvat infrastrukture i stanovništva, njegova funkcija se smanjila. No ono i dalje predstavlja važno mjesto u cijeloj dolini. Smjestilo se uz Jadransku magistralu na „pola puta“ između Metkovića i Ploča. Nalazi se na samoj obali rijeke Neretve i samim time je njegov poljoprivredni značaj za dolinu ali i cijelu Hrvatsku iznimno važan i značajan. I u konačnici stižemo do najmlađeg grada u Neretvi a to je Ploče. Ploče je infrastrukturno najbolje povezan grad u cijeloj dolini. Završetak autoputa u samom njegovom predgrađu, povezanost trajektnim linijama s poluotokom Pelješcem, povezanost željezničkim prometom s Sarajevom kao i prisutnost druge najveće teretne luke u Hrvatskoj ga čine lako pristupačnim i vrlo umreženim(<https://web.archive.org/web/20100618074717/http://www.geografija.hr/clanci/626/delta-neretve-od-mocvare-do-intenzivne-poljoprivrede>), što stvara ogroman potencijal, bio on u trgovini, proizvodnji ili turizmu.

Slika 3. Opuzen

Izvor slike: https://likemetkovic.hr/portal/wp-content/uploads/2019/11/dolina-i-neretva-iz-zraka-lukica_prusac-22.jpg

Slika 4. Ploče

Izvor slike: https://static.slobodnadalmacija.hr/images/slike/2022/02/08/o_20746650_1024.jpg

Nastavno na geografski položaj. Dolina rijeke Neretve se prostire na otprilike 12 000 hektara. Dolina rijeke Neretve obiluje prirodnom baštinom. Nekad močvarno područje, puno biljnog i životinjskog

svijeta, ali i mnogih bolesti od kojih je najzloglasnija malarija (<https://geografija.hr/delta-neretve-od-mocvare-do-intenzivne-poljoprivrede/>), procesom melioracije pretvoreno u plodnu dolinu, samim time zaradivši nadimak „Mala Kalifornija“. Danas područje Doline rijeke Neretve, koje se nalazi na području Republike Hrvatske obiluje biljnim i životinjskim svijetom, koji ostvaruje suživot kako sa lokalnim stanovništvom, tako i s turistima koji u sve većoj mjeri posjećuju samu dolinu. Ušće Rijeke Neretve, je prva dodirna točka i jedan od glavnih čimbenika i karakteristika koji ljudi prepoznaju i spajaju uz taj kraj. Također prema dosadašnjim zapažanjima i proučavanjima. Kad je stopa rasta morske razine usporila, što se dogodilo prije otprilike 8.000 do 6.000 godina, počelo je oblikovanje delta rijeka, pa tako i delte rijeke Neretve. Tijekom tog razdoblja do današnjih dana, rijeka Neretva se smjestila na svojih sadašnji položaj. To znači da prije nego što se delta formirala, ušće je bilo udaljeno čak 136 kilometara od njegovog trenutnog položaja (Juračić, M., 1998.). Pjeskovite plaže, koje omogućuju održavanje različitih sportova na pijesku, uvrštavaju to mjesto kao mjesto s velikim potencijalom i sve češće se okreću održavanju različitih događanja. Veliki broj ptica, riba, gmazova, vodozemaca i ostale flore i faune ukazuju na samu raznovrsnost i bogatost života, te omogućuju posjetiteljima da uvijek vide i dožive nešto novo. Dodirna točka sa morem i pretežito ravan reljef stvara konstantan vjetar, koji wind surferi i kajteri iskorištavaju na najbolji mogući način, te uvelike šire sliku o prirodnim ljepotama Neretvanskog kraja. Baćinska jezera su također jedan od velikih fenomena, koji u posljednje vrijeme privlače sve veći broj turista, kako iz Središnje Europe, tako i iz susjednih zemalja. Baćinska jezera su skup kriptodepresijskih jezera u kršu. Jezera se nalaze u neposrednoj blizini mora i usprkos krškom propusnom terenu ispunjena su slatkom vodom (Curić, Z., 1988.). Sastoji se od šest povezanih jezera i jednim odvojenim jezerom. Sama jezera su doma preko 20 riba, od čega ih je 9 endemično i posebno za to područje (Aspirica, N., 2007.) različiti biljni i životinjski svijet također nudi jednu posebnu vrstu doživljaja, koja se može doživjeti i paddle-surfom, ali i tradicionalnom vožnjom lađama. Rijeka Neretva i njeni pritoci su zbog svog specifičnog izgleda iznimno pogodni za različite vrste vodenih sportova (Curić, Z., 1993.). Uz kajakaše i veslače, dolina Neretve je pogodna i za ostale sportaše kao što su: nogometaše, rukometaši, atletičari i plivači. Upravo zbog raznolikog sportskog sadržaja koji se u relativno malom prostoru odvija, u prirodnim uvjetima. U zadnje vrijeme dolazi do povećanog zanimanja za planinarenje i biciklizam. Što je najveći uspjeh lokalnih biciklističkih i planinarskih udruga, koje svojim zalaganjem i trudom, uređuju, stvaraju i restauriraju prethodne staze, kako bi se ljudi mogli njima koristiti. Što povećava dostupan sadržaj i nudi veliki broj zanimacija i rekreacijskih aktivnosti. Zaštita "Modrog oka i jezera Desne", "Ušća Neretve" i "Kuta" kao posebnih rezervata ima ključnu ulogu u dugotrajnom očuvanju močvarnih ekosustava poručuju iz ministarstva (<https://www.vecernji.hr/vijesti/dinara-park-priode-a-modro-oko-usce-neretve-i-kuti-posebni-rezervat-1404043>). Ova područja predstavljaju iznimno važan prirodni resurs i stanište za raznovrsnu faunu, s posebnim naglaskom na ptice i ribe.

U regiji Ušća Neretve, bilježi se najveće bogatstvo i raznolikost faune, s posebnim naglaskom na ptice. U dolini rijeke Neretve redovito se pojavljuje više od 150 vrsta ptica, a ukupno je zabilježeno preko 300 različitih vrsta ptica (Park prirode "DELTA NERETVE" Stručna podloga za zaštitu. Državni zavod za zaštitu prirode). Od tih vrsta, njih 65 smatra se ciljnim vrstama za očuvanje unutar ekološke mreže Delta Neretve. Ovo područje ima iznimnu važnost kao odmorište tijekom seobe ptica prema Africi te kao prebivalište za ptičje populacije koje dolaze iz sjeveroistočne i srednje Europe.

Dodatno, područje delte Neretve sadrži najveći kompleks tršćaka u Hrvatskoj, što ga čini ključnim staništem za različite vodene ptice i druge vrste koje ovise o ovom specifičnom okolišu. Očuvanje ovih močvarnih ekosustava i njihove faune od vitalnog je značaja za održavanje biološke raznolikosti i zaštite prirodne ravnoteže u ovom području.

2.2 Povijest

Dolina rijeke Neretve obiluje kulturnom baštinom, jer je kroz svoju povijest često bila pod utjecajima različitih kultura (Dumbović-Bilušić, B.2016.). Ostatci talijanske, rimske, grčke, dubrovačke i ostalih kultura vidljivi su u manjoj ili većoj mjeri kroz cijelu dolinu. Ostatci Talijanskih bunkera i dan danas su vidljivi po cijeloj dolini, to je napokon i prepoznato, te se prave razne planinarske staze i utrke pod nazivom „Put bunkera“ i slično.

Najpoznatiji primjer Rimske kulture je u mjestu Vid, kraj Metkovića, gdje imamo veliki muzej koji je izgrađen na ostatcima i iskopinama stare Narone (<https://www.putoholicari.rtl.hr/dolina-neretve-kratki-vodic-za-potpuno-uzivanje-99948/>). Nepokoreni Delmati bili su stalna prijetnja Rimljanima, te je zbog toga potrebna stalna prisutnost vojne sile. A sa vojskom su stizale i njihove obitelji, pa meštari, trgovci i ostali koji su samo pomogli razvitku Narone, čime se povećalo njeno bogatstvo a samim time i utjecalo na količinu pronalazaka Rimske kulture.

Grčka kultura je bila prisutna na našem području, ali u vidno manjoj mjeri nego na otocima, no bez obzira na to, pronalazak grobova grčkih vojnika, nas je uvjerio da je Neretvanski kraj i njima bio i više nego zanimljiv.

Ostatci starih tvrđava kao što je Smrdengrad i danas su vidljive i poprilično očuvane, Smrdengrad je stara tvrđava za koju se veže legenda, da nakon što je zauzeta od Turaka, dobila je naziv po smradu leševa koji je tjednima maltretirao mještane našeg kraja. Također Kula Norinska sagrađena je u vrijeme prodora Turaka u dolinu Neretve, kao brana upadima venecijanskih brodova. Često je puta mijenjala vlasnike zbog konstantnog mijenjanja vlasti. Razni slavenski stećci i ilirske gomile, često se

moгу pronaći po dolini, što je dodatni dokaz koliki je dodir različitih kultura zapravo imao utjecaj na oblikovanje ljudi, reljefa i načina života.

Slika5.Rekonstrukcija rimskog naselja Narone

Izvor slike:<https://dalmatinskiportal.hr/sadrzaj/fotografije/2017-11-09-21-32-572607671/922883963-349658018-601272996.jpg>

2.3. Manifestacije

Najpoznatija manifestacije je definitivno Maraton Lađa, koji se vozi 22,5 kilometara od Metkovića, pa nizvodno sve do Ploča. Vozi se tradicionalnim neretvanskim plovilom, a to je lađa, koja je kroz povijest bila glavno prijevozno sredstvo i nužan dio života. Inicijalno Maraton lađa se počeo provoditi isključivo zbog očuvanja same lađe i njenog utjecaja na život Neretvanina. Ona je također i važnu povijesnu ulogu u Hrvatskoj ratnoj povijesti, jer je upravo sa lađama i sličnim plovilima ostvarena velika pobjeda kod Makarske nad Mlečanima, te se na taj datum zapravo slavi i dan Hrvatske ratne mornarice.

Ostale manifestacije nisu u tolikoj mjeri poznate široj javnosti ali izazivaju veliki interes lokalnog stanovništva. Tu imamo Žudije, točnije čuvare Isusovog groba, što je Neretvanska tradicija već dugi niz godina(DRAGIĆ,M. 2009.), koja se proširila i na ostale dijelove Hrvatske. Zatim imamo tradicionalne gastronomske večeri koje se uglavnom fokusiraju na lokalnu prehranu i hranu, kao što su jegulje, ribe, žabe i ostala divljač.

Također vrijedne spomena su i Rimske noće u Vidu koje vjerno prikazuju izgled, ponašanje i život ljudi na našem prostoru u toj dalekoj prošlosti.

Slika 6. Maraton Lađa

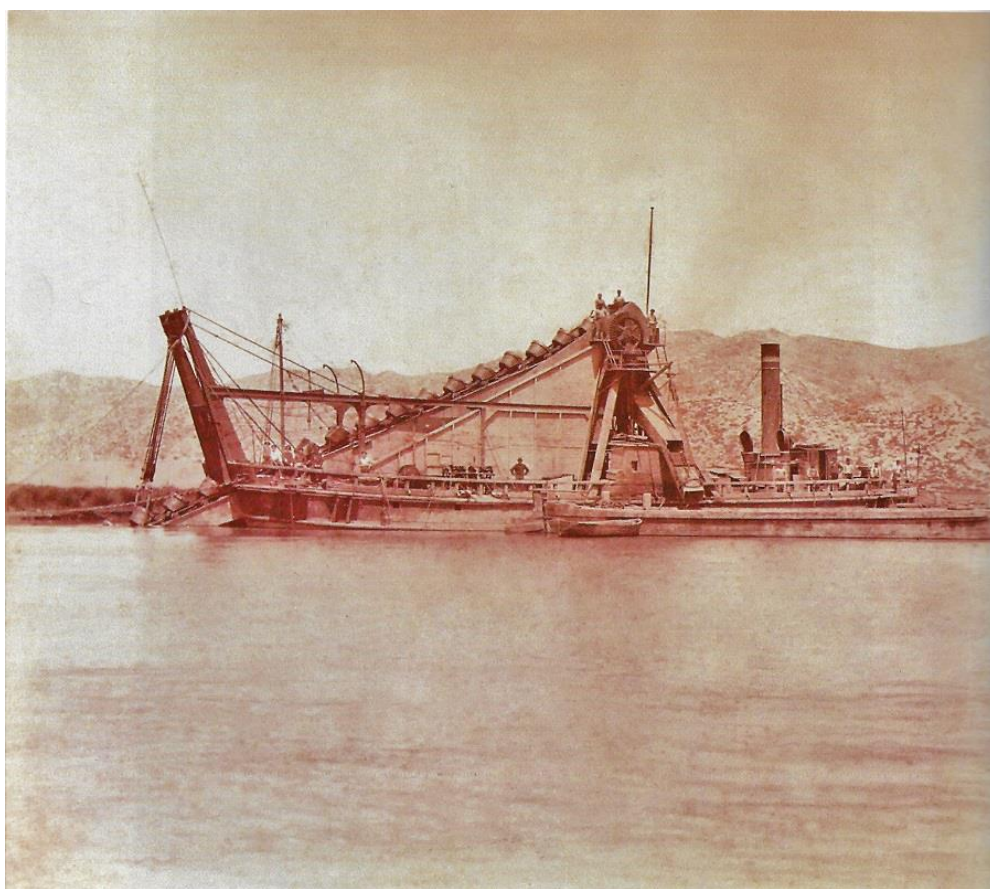

Izvor slike: https://www.maraton-ladja.hr/images/slajd/celo_004.jpg

2.4. Povijest poljoprivredne djelatnosti u Neretvanskom kraju

Kroz cijelu svoju povijest, Neretvanski kraj je bio vrijedan svim njegovim vladarima i onima koji su težili da postanu istima. Širina rijeke koja je omogućavala dublji ulazak u Bosnu, strateška i vojna pozicija su stoljećima privlačile različite vojne i političke sile da se okoriste Neretvanskim krajem. S obzirom da je cijeli prostor bio pod močvarom, domaće stanovništvo je živjelo u selima po okolnom kršu, kako bi se zaštitilo kako od ljudi a tako i od bolesti koje su vladale močvarnim krajem. S obzirom na mogućnost stvaranja iznimno plodnog tla ali i mogućnost stvaranja lakšeg života za domaće stanovništvo, Austro-Ugarska je u razdoblju od 1881 do 1889. godine odlučila na proces kolmacije, točnije, nanosio se plodni mulj s dna rijeke na močvarna područja, kako bi se uspješno stvorilo novo plodno tlo za obradu. No nažalost zbog manjka angažmana i tehnologije sve je ostalo na pokušajima vlasti, te se loptica odgovornosti i inicijacije, kao i rada prebacila na domaće stanovništvo.

Slika 7. Brod za izvlačenje gliba

Izvor slike: <https://ploce.com.hr/regija/pogledajte-prve-fotografije-krvavca-opuzena-i-komina-s-kraja-19-stoljeca/>

Proces domaćeg stanovništva Neretve u kojem se stvaralo plodno tlo je nazvano „jendečarenje“. Uz pomoć primitivnog oruđa nastajali su kanali ili po lokalnom dijalektu „jendeci“ koji su dijelili komade zemlje, dok se sama zemlja nanosila na postojeće polusuho močvarno tlo. Na takav način se stvarala plodna zemlja, koja se i danas uspješno obrađuje (Glamuzina, M.1986.). Naravno takav primitivan pokušaj melioracije nije mogao biti ni približno uspješan. Upravo zbog toga najveća i najmodernija melioracija se događala od 1950-ih godina do 1980-ih godina gdje je cijela delta Neretve raspodijeljena u 6 meloracijskih zona koje su se prema točnom određenom redosljedu i provodile (Erceg, J., 2003.). Taj težak i dugotrajan proces je zahtijevao izgradnju malih brana, isušivanje i preusmjerenje riječnih rukavaca. U konačnici se pristupilo i izgradnji navodnjavanja plodnih zemljišta. Taj proces je bio izrazito složen i kompliciran, jer su sva područja od Metkovića pa do estuarija Neretve trebala biti navodnjavana iz izvora slatke vode u blizini Metkovića, kako bi se spriječio veliki problem ulaska slane vode u jendeke tj. Kanale. Naravno utjecaj melioracije je za

područje delte bio izuzetno velik. Cijela dolina je doživjela nagli procvat stanovništva. Izgradnja prometnica i gradova se počela odvijati sve uurbanije i brže. Smanjila se i u konačnici i skoro ugasila grana stočarstva, jer su skoro svi ljudi napustili sela u kršu, kako bi mogli uspješnije i bolje živjeti, ali i više zarađivati jer se stvorila mogućnost obrađivanja većih poljoprivrednih površina.

Tablica 1. Faze Melioracije

Meliorativna zona	Bruto površina	Netto površina
Luke	274	210
Koševo-Vrbovci-Boturice	616	405
Opuzen-Ušće	2600	2100
Kuti-Privlaka	1867	1326
Vid-Norin	1972	1326
Rogotin-Ploče	1661	
Ostalo	2500	
Ukupno	11 490	5367

Izvor Tablice: Erceg, J.

Istovremeno dok se odvijao taj cijeli proces, prve mandarine su stigle u Metković 1940. godine. Točnije na cijelom Kotaru Metković je ukupno bilo posađeno 40 stabala agruma (Kaleb, M, 2014.). U međuvremenu dok se prostor melioracije uspješno odvijao došlo je do gašenja proizvodnje nasadnih mladih sadnica mandarina u Metkoviću, te je ukupan proces prebačen u Opuzen, dok je istovremeno došlo do otvaranja poduzeća PIK Neretva, koja je za cilj imala besplatnu podjelu sadnica. Na taj način se poticalo stanovništvo da sadi sve navedene agrume uz garanciju da će ih PIK Neretva otkupiti i plasirati dalje na tržište. Po završetku melioracije, početkom 1980. dolazi do nagle i rapidne ekspanzije u sadnji agruma. Rasadni centri nisu bili u mogućnosti pratiti sadnju istih, jer je došlo do nagle preobrazbe krajolika, gdje su velike količine vinove loze, oranica, pašnjaka i močvarnog tla pretvorene u plodno tlo spremno za sadnju.

3. Stanje

3.1 Trenutno stanje poljoprivredne djelatnosti na području doline Neretve

Danas područje doline Neretve obiluje različitim kulturama. S vremenom se smanjila stihija za izričitom sadnjom agruma i pronašla se ravnoteža u sadnji različitih sorti voća i povrća. Na taj način je donekle došlo do stabilizacije tržišta i mogućnosti otkupnih centara da uspješno otkupljuju voće i povrće od lokalnih proizvođača kroz cijelu godinu. Sam spektar sađenog voća i povrća se znatno proširio i ponudio je šaroliku, mirisnu i okusnu sliku Neretvanskog kraja. Manjak radne snage je također problem koji se u nekim situacijama zna iskazati, no s povećanjem dnevnic za berače i bacače, većinski se riješio i taj problem. Ono što mi je posebno naglašeno u razgovoru s poljoprivrednicima je činjenica kako sve veći broj mladih ljudi, pogotovo srednjoškolaca i osoba u 20-im godinama, često odlazi na dnevnice i na taj način pomažu, kako lokalnoj zajednici, tako i vlastitom budžetu.

Slika 8. Lubenice

Izvor slike: https://www.poslovnih.hr/wp-content/uploads/2022/07/PXL_120710_1163-1.jpg

3.2 Najzastupljenije kulture

Tablica 2.

Ime voća/povrća	Očekivani urod(u tonama)	Otkupna cijena(izražena u eurima za kg)
Mandarina	35 000-40 000	0.35-0.5€
Naranča	30 000-35 000	0.4€
Limun	400	1€
Klementina	1000	0.6€-0.8€
Dinja	15 000	0.3€-0.6€
Pipun	1000	1€-1.2€
Salata	20 000	0.3€-0.4€
Tikvica	3200	0,5€
Krastavac	3500	0.55€-0.75€
Pomidora	6000	1€
Paprika	7500	0.9€

Izvor tablice: Autor, Agroklub i Tržišni cjenovni informacijski sustav

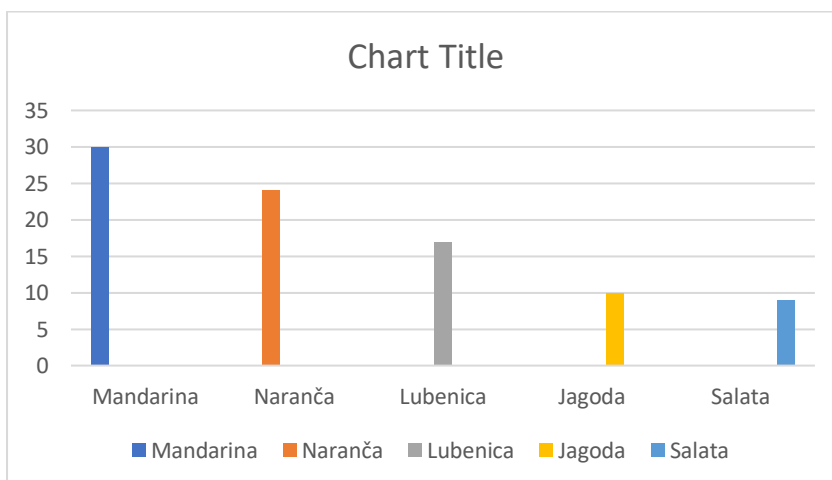
Napomena: Očekivani urod je direktna informacija(pretpostavka) od proizvođača

S obzirom na iskorištenost samog prostora, delta Neretve se može pohvaliti ogromnom količinom različitih proizvoda koji se proizvode kroz cijelu godinu. Količina kultura zastupljena u tako zgusnutom području, daje i najvećem laiku do znanja kako je navedeno tlo izuzetno plodno i uspješno. Također, iako u tablici nisu navedene, poljoprivrednici naglašavaju kako se ponovno vraća kultura sadnje vinove loze u zapuštene krške krajeve, što se može primijetiti i po sve češćim otvaranjima Vinarijskih kuća na području delte Neretve. Naravno uz vanjsku proizvodnju neizostavna je i proizvodnja u plastenicima. Ona je vrlo posebna, jer se proizvodnja događa u zaštićenim uvjetima gdje čovjek ima veliki utjecaj i veoma lako može osigurati prikladne uvjete za zdrav rast povrća. Najpoznatije kulture koje se uzgajaju u plastenicima su svakako: pomidora, krastavci, tikvice, blitva, salata i paprika. Plastenička kultura, kako naglašavaju poljoprivrednici je vrlo izražena u cijeloj dolini.

3.3 Brend i prepoznatljivost

Značenje brenda je sasvim jednostavno, to je oznaka, markica logo ili ime nekog proizvoda uz koji se često veže i kvaliteta. Nedvojbeno je kako je Neretvanska mandarina najveći brend koji taj kraj trenutno može ponuditi i njegovati. Njena zastupljenost u medijima, količina koja se proizvede u tom kraju, marketinška zastupljenost i regionalna prepoznatljivost su dovele prepoznatljivost Neretve kao brenda na zavidnu i prije svega visoku razinu. No da li je to uistinu tako? Ima li Neretvanski kraj samo poljoprivredni brend u Mandarini? Na uzorku od 30 nasumično izabranih ljudi, postavljeno im je jedno obično pitanje. To pitanje je glasilo: „ Koja 3 poljoprivredna proizvoda najviše vežu uz Neretvanski kraj?“. Odgovori koje smo dobili su izričito zanimljivi i predstavljeni u tablici broj 3. Iz tog pitanja smo saznali, unatoč tome što je mandarina najveći brend i okosnica prepoznatljivosti, da također postoje i određene kulture koje su i više nego poznate kod ljudi. Ovakvi rezultati su odličan pokazatelj i smjernica za daljnji razvoj marketinga, samog načina razmišljanja i brenda. Prepoznatljivost i širok asortiman kvalitetnih proizvoda, stvaraju osjećaj sigurnosti i privrženosti. Što u konačnici stvara lojalnog kupca, koji će i pred širom i većom ponudom izabrati upravo Neretvanski proizvod i na taj način nesvjesno utjecati i na održivost malih obiteljskih gospodarstava ali i razvoj cijelog kraja. Da bi se postigla ta razina lojalnosti i privrženosti kupca, potrebno je zadovoljiti različite čimbenike i faktore. Kontrola kvalitete bi trebala biti učestala i temeljita, proizvod bi uvijek trebao biti domaći i zapravo odakle je i navedeno da je došao. Kvaliteta proizvoda bi trebala biti što je moguće veća, dok bi sama cijena trebala biti realna. Zadovoljavajuća za proizvođača ali i prihvatljiva za potrošača.

Tablica broj 3.

Izvor: Autor

4. Utjecaj Hrvatske i Europske Unije na poljoprivrednu djelatnost u dolini Neretve

4.1. Poticaji i bespovratna sredstva

Poljoprivredni poticaji ili mjere mogu uključivati različite oblike potpora, poticaja i usluga koje poljoprivrednicima pomažu u njihovom poslu ali i svakodnevnom životu i radu Hrvatska je do sada implementirala različite poljoprivredne mjere kako bi podržala razvoj poljoprivrede, ruralnih područja i svih faktora koji su u bližem ili širem krugu povezani s poljoprivrednom djelatnosti. Trenutno najvažnije poljoprivredne mjere koje su namijenjene poljoprivrednicima u razdoblju od 2023. godine do 2027. godine su:

1. 73.12- Intervencija-Potpore malim poljoprivrednicima-Cilj ovakve mjere potpore je sasvim jednostavan. Nastoji se pomoći „malim“ i održivim poljoprivrednim gospodarstvima koja imaju glavni cilj proizvodnje proizvoda isključivo za prodaju i daljnju distribuciju. Ukupni dostupni poticaj trenutno iznosi 30 000 000€. Način određivanja mjere poticaja je takav da će gospodarstva dobivati 3000 do 10 000 eura za ulaganje u sektor voća, povrća ili cvijeća. Također gospodarstva će imati mogućnost ulaganja u vlastite projekte kao što su naprimjer kupnja traktora, prikolica i ostale potrebne poljoprivredne opreme. Jedina razlika je ta što će visina potpore biti 5000 do 30 000 eura s iznimkom što će se pokriti trošak u visini od 85% cijene s naglaskom da će se isplata vršiti višekratno. (<https://intermediaprojekt.hr/2023/01/10/eu-fondovi-za-poljoprivredu-i-ruralni-razvoj-2023-2027-strateski-plan-zpp-2023-2027/>)
2. Intervencija 75.02.- Pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti.- Cilj je omogućiti pokretanje gospodarstava i aktivnosti kojima je poveznica poljoprivredna aktivnost, ali one ne sudjeluju u samom procesu proizvodnje. Ukupna predviđena sredstva za takve aktivnosti su 25 000 000€. Aktivnosti koje su posebno naglašene kao poticajne su: prerada poljoprivrednih sirovina, marketing, usluge u društvenim djelatnostima, turizam u ruralnom području i intelektualne usluge. To jest sve vrste gospodarske aktivnosti koje mogu unaprijediti ponudu i proizvodnju voća i povrća, proširiti asortiman i u konačnici obogatiti mjesta s širokim asortimanom radnih mjesta. (<https://intermediaprojekt.hr/2023/01/10/eu-fondovi-za-poljoprivredu-i-ruralni-razvoj-2023-2027-strateski-plan-zpp-2023-2027/>)
3. 4.2.1- Prerada, prodaja i marketing poljoprivrednih proizvoda. Cilj je prijaviti korisnike koji bi gradili ili rekonstruirali postojeće objekte za preradu poljoprivrednih proizvoda. Također u

poticaj ulazi i kupnja svih potrebnih strojeva za preradu, obradu, pakiranje i skladištenje istih. Ukupna vrijednost natječaja je 26 544 561,68€, dok je visina potpore za pojedinačne subjekte od 15 000€ do 2 000 000€ do maksimalno 50% troškova navedenog projekta. (<https://intermediaprojekt.hr/2023/01/04/novi-natjecaj-za-bespovratna-sredstva-mjera-4-2-1-prerada-prodaja-i-marketing-poljoprivrednih-proizvoda/>)

4.1.2 Ulaganja u infrastrukturu, modernizaciju i osposobljavanje kadra.

1. Infrastruktura-Hrvatska je uložila u poboljšanje poljoprivredne infrastrukture u dolini Neretve. To uključuje izgradnju i modernizaciju sustava navodnjavanja kako bi se poljoprivrednicima osiguralo redovito i pouzdano vodoopskrbu. Također su provedeni projekti poboljšanja cesta i pristupnih puteva kako bi se olakšao transport poljoprivrednih proizvoda.

Slika 9. Plantaža mandarina

Izvor slike: <https://cdn.agroklub.com/upload/images/text/thumb/pxl-061022-95995807-880x495.jpg>

2. Tehnološka modernizacija: Hrvatska je uložila u unaprjeđenje tehnologije i opreme u poljoprivredi doline Neretve. Poljoprivrednicima su pružene mogućnosti za nabavu suvremene mehanizacije, strojeva i alata koji pomažu u povećanju produktivnosti i učinkovitosti proizvodnje. Također su se provodili projekti za implementaciju sustava precizne poljoprivrede, kao što su GPS praćenje i upravljanje, kako bi se poboljšala upravljivost poljoprivrednih operacija.
3. Obrazovanje i istraživanje: Hrvatska je uložila u obrazovanje poljoprivrednika i istraživanje u poljoprivrednoj djelatnosti doline Neretve. Osigurana su sredstva za organizaciju seminara, radionica i edukativnih programa koji pružaju poljoprivrednicima najnovija znanja o

modernim poljoprivrednim tehnikama, upravljanju usjevima i očuvanju okoliša. Također su podržana istraživanja koja se provode u suradnji s poljoprivrednim institucijama i sveučilištima kako bi se razvile inovativne metode uzgoja i optimizirala poljoprivredna proizvodnja.

4.2. Zakoni koji pomažu očuvanju poljoprivrede

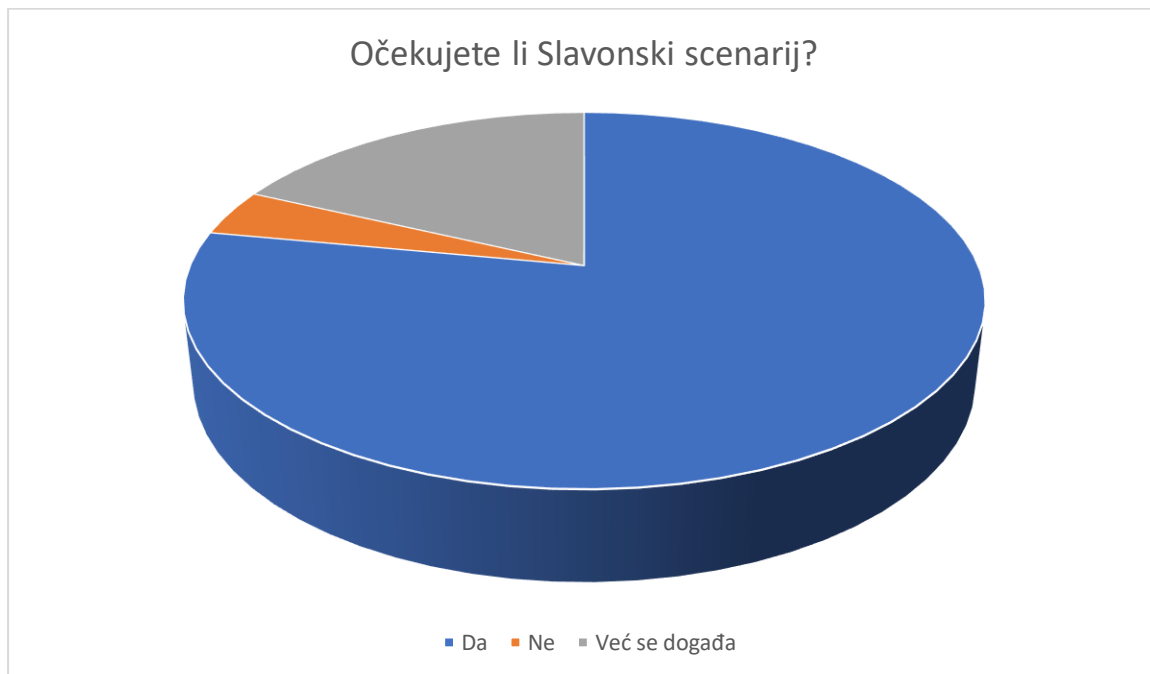
Prema svojoj definiciji Zakon je normativni akt države koji po točno određenom postupku donosi zakonodavni organ, najčešće skupština (parlament). Zakon je nakon Ustava najviši i najvažniji pravni akt i svi drugi pravni akti u državi moraju biti s njime u skladu. Hrvatska kao i sve ostale zemlje svijeta u svom ustavu ima propisane mjere i zakone s kojima nastoji očuvati vlastitu poljoprivredu. Neki od važnijih zakona su :

- Zakon o poljoprivredi: Glavni zakon koji uređuje poljoprivredu u Hrvatskoj je Zakon o poljoprivredi. Ovaj zakon regulira poljoprivrednu proizvodnju, potpore, zaštitu bilja i životinja, korištenje poljoprivrednog zemljišta, ruralni razvoj i druge aspekte poljoprivrede.
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu: Ovaj zakon regulira korištenje i upravljanje poljoprivrednim zemljištem u Hrvatskoj. On definira uvjete zakupa, prodaje i korištenja poljoprivrednog zemljišta te propisuje pravila za njegovu zaštitu i održivo korištenje.
- Zakon o stočarstvu: Zakon o stočarstvu uređuje uzgoj, reprodukciju, zaštitu i kretanje domaćih životinja u Hrvatskoj. Propisuje standarde za uzgoj životinja, veterinarske uvjete, sigurnost hrane životinjskog podrijetla i druge aspekte stočarstva.
- Zakon o potporama u poljoprivredi i ruralnom razvoju: Ovaj zakon propisuje uvjete i kriterije za dodjelu potpora poljoprivrednicima i ruralnom razvoju. Regulira različite vrste potpora, kao što su izravna plaćanja, agro-okolišne mjere, potpore za mlade poljoprivrednike i druge poticaje.
- Zakon o održivoj uporabi pesticida: Zakon o održivoj uporabi pesticida propisuje pravila za uporabu pesticida u poljoprivredi s ciljem zaštite zdravlja ljudi, okoliša i potrošača. Propisuje certifikaciju i obuku korisnika pesticida, uvjete za prodaju i primjenu pesticida te nadzor nad njihovom upotrebom.

No opće poznata činjenica je da je poljoprivreda kao cijela gospodarska grana u Hrvatskoj iznimno ugrožena. Nažalost najbolji primjer te ugroženosti je Slavonija, samim time i kod ostalih poljoprivrednika iz različitih dijelova Hrvatske razvio se prirodan i nažalost realan strah. S obzirom na navedeno stanje u ovoj gospodarskoj grani ispitanicima je postavljeno pitanje:

„Očekuju li scenarij sličan Slavoniji?“. Samim pitanjem se nastojalo aludirati na nemar države prema potrebama Slavonskih poljoprivrednika. Nažalost za navedeno pitanje nije bio potreban grafikon, no svejedno odgovori na pitanje će biti prikazani, kako bi se mogla podići svijest o samoj zabrinutosti i realnosti situacije s kojom su poljoprivrednici suočeni.

Tablica broj 4.

Izvor tablice: Autor

Svi ispitanici su posebno naglasili da iako je Zakon tu, da njegova istinska prisutnost ne bi trebala biti u slovu već u djelu.

4.3 Načini privlačenja mladih poljoprivrednika

Mladi poljoprivrednik je po definiciji fizička osoba starosti od 18 do 40 godina, koja po prvi put uspostavlja poljoprivredno gospodarstvo na kojem ima status nositelja. Naravno glavni način privlačenja novog, a pogotovo mladog kadra u neku određenu gospodarsku granu je zarada i mogućnost napretka. Naravno faktori koji mogu pomoći u privlačenju istog su definitivno:

- mogućnost napretka
- transparentnost
- briga države o navedenoj grani gospodarstva
- količina resursa koji su omogućeni
- razvijenost te grane
- poticaji

- mogućnost prodaje
- razvijenost distribucije

Uz sve ovo navedeno, država je posebno fokusirana da kroz različite poticaje privuče ili zadrži mlado stanovništvo, jer upravo, generalno gledajući su nosioci svakog gospodarstva. A s obzirom da je poljoprivreda temeljna grana svakog gospodarstva a to je najbolje dočarano narodnom izrekom: „ Ne ratuje gladan vojnik, nego sit.“

Naravno po pitanju Eu fondova i poticaja definitivno najveća i najvažnija intervencija je 75.01(<https://intermediaprojekt.hr/2023/01/10/eu-fondovi-za-poljoprivredu-i-ruralni-razvoj-2023-2027-strateski-plan-zpp-2023-2027/>), koja je namijenjena isključivo mladim ljudima od 18 do 40 godina. Njena glavna funkcija je pomoć tj. subvencija. Ukupni fond subvencije je 10 000 000€. Potpora iznosi 75.000 Eura po korisniku, umjesto dosadašnjih 50.000 Eura. Potpora se isplaćuje u dvije rate, od čega 1. rata iznosi 70 % prihvatljivog iznosa potpore. Intenzitet potpore iznosi 100 % prihvatljivih troškova.

5.Problemi

5.1. Geopolitički utjecaj

Po svom geopolitičkom smislu Hrvatska je i srednjoeuropska i mediteranska država. Takav položaj ju je smjestio na raskrižju i dodirnoj točki različitih kultura. Samim time država je bila a i trenutno je izložena različitim utjecajima koji utječu na njeno „ponašanje“, njen razvoj, način trgovine a u konačnici i na njeno političko postupanje prema drugima.

Slika 10. Hrvatska

Izvor slike: <https://i.redd.it/894z5c2stbo51.png>

Dok se Neretvanski kraj smjestio na samom jugu Republike Hrvatske u njezinoj najjužnijoj županiji Dubrovačko-neretvanskoj. Ukupna površina delte rijeke Neretve je 170 km² od čega se u Hrvatskoj nalazi oko 70%.

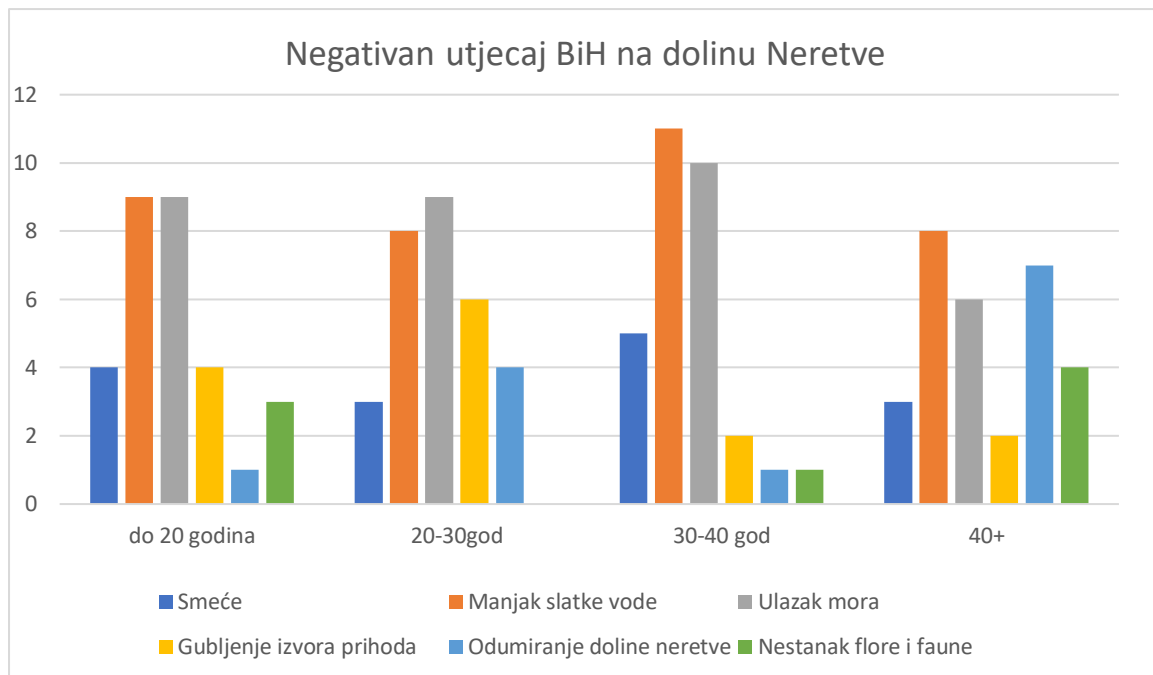
Slika 11. Kartografski prikaz doline Neretve

Izvor slike: <https://userscontent2.emaze.com/images/a344fde3-1f62-456d-94e9-e2fe1519e5cc/060d54ca-79a8-4356-a298-70e9cd928302image4.jpeg>

Shodno geografskoj poziciji Hrvatske, njejoj prisutnosti Europskoj uniji, iznimnoj blizini Bosne i Hercegovine u Neretvanskom kraju se često spominje pozitivan ili negativan utjecaj Bosne i Hercegovine na poljoprivredu i život ljudi. Naravno takva vrsta mišljenja bi trebala imati čvrstu podlogu i dokaze. Nažalost ti dokazi su sve češći i čvršći. Uzevši u obzir da je veći dio rijeke Neretve u BiH, BiH je odlučila izgraditi veći broj hidroelektrana. Najbolji i najkonkretniji primjer je HE Dabar, koja se želi izgraditi na gornjem toku rijeke Neretve. Financirana je od strane takozvane Republike Srpske i Kineskih investitora. Naravno dodatni problem je taj što to ne bi bila jedina HE koja bi se izgradila. U planu je izgradnja još dvije hidroelektrane Nevesinje i Bileća. Uz postojeće 4 hidroelektrane Jablanica, Salakovac, Grabovica i Mostar ukupni broj bi se popeo na nestvarnih 7. U razgovoru s poljoprivrednicima izražena je velika količina nezadovoljstva i zabrinutosti prema navedenoj situaciji. Izrazito veliko nezadovoljstvo je također iskazano prema nezainteresiranosti Republike Hrvatske za taj veliki politički i nacionalni projekt. Jer se izravno u opasnost dovodi opstanak cijelog Neretvanskog kraja, njegovih ljudi i u konačnici njihovih života. Trenutno najveće i najčešće navedene probleme prikazali smo u grafikonu ispod.

Tablica broj 5.

Izvor: Autor

Iz navedene tablice je vidljivo zapravo koliko velik utjecaj susjedna država ima na život i budućnost Neretvanskog kraja. Najveća zabrinutost je svakako manjak slatke vode koja teče rijekom. Izuzevši smeće koje se nažalost u velikim količinama slijeva u Hrvatski dio, lokalno stanovništvo strahuje da će se ono mnogo važnije početi slijevati u manjim količinama a to je slatka voda. Manjkom slatke vode, nadovezuju se svi navedeni problemi što u konačnici može dovesti do kataklizme i propadanja cijele delte, koja je nemojmo zaboraviti od 1992. uvrštena u UNESCO baštinu.

Slika 12. Smeće u HE Grabovica

Slika 13. Smeće u Metkoviću

Izvor slike 12: <https://www.vecernji.ba/media/img/d7/26/703002a7322ec718b097.jpeg>

Izvor slike 13: https://static.slobodnadalmacija.hr/images/slike/2021/02/12/o_16857482_1024.jp

5.2. Klimatske promjene

Sveprisutne klimatske promjene definitivno mogu i imaju utjecaj na općeniti život ljudi, pa tako i na samu poljoprivredu. Postoji nekoliko faktora koje su već sad ostavile utisak na i posljedice na nasade povrća. Nedavna tuča u Svibnju 2023. godine je zadesila Neretvanski kraj i nanijela ogromnu štetu nasadima koji su se tek trebali brati, ali i u onima koji su bili u procesu branja. Naravno prema mišljenju lokalnih poljoprivrednika, velika količina njih se zalaže za reaktivaciju protugradne obrane koja se do sada pokazala i više nego korisnom. No nažalost po njihovom iskazu, dok država ne poduzme neke konkretne korake, oni su citiram: „Osuđeni smo gledat u nebo“.

Slika 14. Tuča u Neretvi 2023.

Izvor slike: https://static.slobodnadalmacija.hr/images/slike/2023/06/04/o_25031412_1024.jpg

Naravno nepredvidljivost vremena nije jedina posljedica niti je jedini faktor koji utječe na proizvedenu količinu. Neki od važniji faktora i problema su definitivno:

1. Oborinske promjene: moguće su velike količine kiše u kratkom vremenu, suprotno tome moguća su i vremena velikih suša. Samim time moguća su dešavanja krajnosti kao što su naprimjer stvaranja erozija, poplave ili padanje vodostaja.
2. Povećanje temperature: Visoke ili niske temperature mogu imati a u pravilu i imaju ogroman utjecaj na sve nasade i usjeve. Velike razlike u temperaturi mogu utjecati na količinu proizvodnju, rast oboljenja ili nemogućnost sadnje ili branja nekog voća ili povrća

3. Rast razine mora-Rast razine mora uz prethodnu opasnost izgradnje novih brana te postojanost trenutnih, može dovesti do dubokog ulaska mora u samu rijeku. Trenutno je to već vidljivo, jer se riblji svijet koji je moguće vidjeti samo u estuarijima rijeka kao i u slanoj vodi pojavljuje desecima kilometara od istog. To je najbolji i najčvršći dokaz porasta saliniteta rijeke(Bebić,M;2021.). To može utjecati na oboljenje i uvenuće velike količine usjeva, nasada i plantaža a pogotovo mandarina.

5.3. Uvoz loše kvalitetne robe

Uvoz je jedan od najvećih problema s kojim se susreću lokalni poljoprivrednici. Uvoz voća i povrća se smatra normalnom pojavom svugdje, pa tako i u Neretvi. Uvoz robe lošije kvalitete je motiviran isključivo povećanjem profita i smanjenjem troškova. Uvoz voća i povrća omogućava potrošačima širi izbor proizvoda tijekom cijele godine. To može rezultirati manjom potražnjom za domaćim proizvodima koji su sezonski dostupni. Domaći poljoprivrednici mogu se suočiti s poteškoćama u prodaji svojih proizvoda ako potrošači biraju uvozne alternative. Najveći problemi na koje se može naići u tom trenutku su mogućnost lažnog plasiranja proizvoda i potencijalno propadanje istog. To u pitanje dovodi i povjerenje u proizvod kao i povjerenje u proizvođača.

6. Povezivanje poljoprivrede i turizma

U ne tako dalekoj budućnosti poljoprivreda i turizam su bili dva odvojena svijeta. Turizam se isključivo smatrao, barem po našem laičkom pojmu: suncem, morem i plažom. No sve veći doticaj s zapadom i širinom njihove ponude i raznovrsnosti turizma, razvijalo se i lokalno stanovništvo, širili su se njihovi pogledi a samim time ideje i mogućnosti. Tako više nije bilo toliko strano imati turiste ljeti u Dalmatinskoj zagori, gdje odsjedaju u starim renoviranim kućama ili izletima po Slavoniji. Shvatila se želja i potreba ljudi da se istražuje i upoznaje nešto novo. Dala se mogućnost ljudima da iskušaju i ostatak Hrvatske, proširila se ponuda, upoznalo se ljude s novim bojama i mirisima. Šarolik spektar ponude je privlačio i privlači različite ljudi, što u konačnici može dovesti do održivog i cjelogodišnjeg turizma. Samim time došlo je do razvijanja agroturizma. Agroturizam je oblik turizma koji uključuje posjete ruralnim područjima kako bi se turisti bolje upoznali s poljoprivredom, načinom proizvodnje i takvim načinom života. Samim time u takve stvari su uključene različite stvari kao što su iskustva posjete nasada mandarina, mogućnost branja ili bacanja dinja(lubenica). Agroturizam može biti izuzetno zanimljiv ljudima iz većih gradova, ljudima kojima je to potpuno strano, zaljubljenicima u prirodu ali i gastronomskoj strani gostiju. Agroturizam je iznimno zahtjeva grana turizma, ona zahtjeva odličnu umreženost, konstantnost i kvalitetu. Potrebna je redovna komunikacija između pružatelja smještaja, pružatelja događanja s berbi i putničkih agencija. Na taj način se nastoji maksimizirati potrošnja gosta. U Neretvanskom kraju takva vrsta turizma, kao i turizam generalno je još uvijek u svojim povojima i to mu ostavlja ogroman prostor za napredak koji bi se u skorašnje vrijeme trebao iskoristiti.

6.1 Prijedlozi rješenja

S obzirom na navedene probleme za svaki postoji sasvim realno i logično rješenje. Za problem uvoza svaki poljoprivrednik smatra da je rješenje vidljivo i realno. Zaštiti interese vlastite proizvodnje bi trebalo biti u interesu svakog gospodarstva. Shodno tome glavni prijedlog je određivanje kvota, točnije RH bi u dogovoru s poljoprivrednicima odredila količinu. Nakon toga razvila bi se strategija gdje bi primarna funkcija bilo zadovoljenje domaćeg tržišta. Nakon što bi se ispunila kvota za domaće tržište, višak proizvoda bi se izvezio u inozemstvo. Prema podacima iz 2021. godine količina izvoza je porasla za 15%, unatoč tome, rastom deficita uvelike je anulirana sama uspješnost istog.(<https://www.hgk.hr/izvoz-poljoprivrednih-i-prehrambenih-proizvoda-u-2021-narastao-za-gotovo-15-posto-ali-prati-ga-i-rast-deficita>) Na taj način, država bi maksimalno zaštitila domaćeg proizvođača, osigurala njegovu egzistenciju.). Problemi s dotokom slatke vode je također izričito lako rješiv. U prvom trenutku bi se poslala protestna nota u kojoj bi se

zahtijevalo automatsko zaustavljanje gradnje i eventualno smanjenje obujma postojećih brana. U obzir bi se uzeli različiti faktori kao što je UNESCO zaštita, utjecaj na ljudske živote, opasnost za floru i faunu. U slučaju neprihvatanja navedenih zahtjeva išlo bi se na više i ozbiljnije razine kao što su Europski sud pravde

7. Zaključak rada

Shodno svemu navedenom u završnom radu. Neretvanski kraj je dio Hrvatske s iznimnim prirodnim i ljudskim ljepotama. Njegova kulturna baština, ljudi, običaji, povijest i trenutna važnost je možda nekome pretjerana. No Neretvaninu i Neretvanki njihov kraj predstavlja nešto prekrasno. Predstavlja spoj prirode, teške povijesti i težačkih ljudi. „Većinu navedenih problema koji stvaraju prepreke rastu izvoza nije moguće riješiti u kratkom roku. Oni se bez koordinirane akcije i jasno definirane sinkronizacije ne mogu riješiti“ (Zmaić, K., 2001. Str 77-85). S aspekta potencijala može se zaključiti kako poljoprivredna djelatnost iako nailazi na velike izazove, još uvijek je u mogućnosti ponuditi brend, konstantnost i kvalitetu proizvoda. Takav način proizvodnje uz odličnu umreženost lokalnog stanovništva, lokalne vlasti i državne vlasti može dovesti samo do poboljšanja i prosperiteta Neretvanskog kraja. Što u konačnici treba biti cilj lokalne, regionalne i nacionalne vlasti. Iako je to izričito težak i zahtjevan zadatak za cijelu zajednicu, uspjeh istog može ostaviti samo dobre temelje za budućnost.

8. Izvori literatura:

8.1.Literatura

1. Aspirica, N.: Flora delte Neretve. Regionalni centar zaštite okoliša za Srednju i Istočnu Europu, 2007.
2. Bebić, M.: Utjecaj globalnih klimatskih promjena na vodne resurse- primjer rijeke Neretve
3. Curić, Z., 1993.: Donjoneretvanski kraj, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
4. Curić,Z. 1998: Baćinska jezera – dragulj našeg krša, Priroda 3-4,
5. Donja Neretva, stručno-znanstveni skup- "Stanje i održivi razvoj hidromelioracijskih sustava u Hrvatskoj-Preduvjet razvoja poljoprivrede", 28. i 29. listopada 2003., Zagreb.
6. Dragić,M. 2009. Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu Str 19-22
7. Dumbović-Bilušić, B.(2016.) Prepoznavanje i vrednovanje kulturnih krajolika Dubrovačko neretvanske županije. Zagreb,Str 40-42
8. Erceg, J., 2003.: Stanje hidromelioracijskih sustava na slivnom području Neretve
9. Glamuzina, M.: Delta Neretve. Promjene agrarnog pejzaža u delti Neretve. Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 1986.
10. Juračić, M.: O nastanku i promjenama delte Neretve. Dubrovnik, časopis za književnost i znanost 1998.
11. Kaleb, M.: Razvoj uzgoja mandarina i ostalih agruma u dolini Neretve,2014.
12. Park prirode "DELTA NERETVE" Stručna podloga za zaštitu. Državni zavod za zaštitu prirode.
13. Polić, M., Bule-Radaljac T., Mihaljević, I. i Zekaj, M. (2016.): Lokalna razvojna strategija
14. Zmaić, K.: Dinamika poljoprivrednih proizvoda u vanjskotrgovinskoj razmjeni Republike Hrvatske, Ekonomski vjesnik br. 1 i 2. Str. 77-85, 2001.

8.2. Internet izvori:

1. Agroklub, 03.11.2022., Ubrat ćemo znatno manje mandarina- po stablu prosječno tek 10-ak kilograma? Preuzeto s: <https://www.agroklub.com/vocarstvo/ubrat-cemo-znatno-manje-mandarina-po-stablu-prosjecno-tek-10-ak-kilograma/81649/>
2. Delta Neretve- od močvare do intenzivne poljoprivrede,28.04.2005. Preuzeto s : <https://web.archive.org/web/20100618074717/http://www.geografija.hr/clanci/626/delta-neretve-od-mocvare-do-intenzivne-poljoprivrede>
3. Geografija.hr, Todorović,B., 28.05.2005. Delta Neretve- od močvare do intenzivne poljoprivrede. Preuzeto s: <https://geografija.hr/delta-neretve-od-mocvare-do-intenzivne-poljoprivrede/>
4. HGK,17.11.2021., Izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u 2021. narastao za gotovo 15 posto, ali prati ga i rast deficita. Preuzeto s: <https://www.hgk.hr/izvoz-poljoprivrednih-i-prehrambenih-proizvoda-u-2021-narastao-za-gotovo-15-posto-ali-prati-ga-i-rast-deficita>
5. Intermedia Projekt, 04.01.2023., Novi natjecaj za bespovratna sredstva: Mjera 4.2.1. Prerada, prodaja i marketing poljoprivrednih proizvoda. Preuzeto s: <https://intermediaprojekt.hr/2023/01/04/novi-natjecaj-za-bespovratna-sredstva-mjera-4-2-1-prerada-prodaja-i-marketing-poljoprivrednih-proizvoda/>
6. Intermedia projekt, 10.01.2023., EU fondovi za poljoprivredu i ruralni razvoj 2023-2027: Strateški plan ZPP. Preuzeto s : <https://intermediaprojekt.hr/2023/01/10/eu-fondovi-za-poljoprivredu-i-ruralni-razvoj-2023-2027-strateski-plan-zpp-2023-2027/>
7. LIKEmetkovic,23.09.2022.,Popis stanovništva u 2021. „U Neretvanskom kraju živi 31.364 stanovnika: evo kako to izgleda po naseljima.“ Preuzeto s: <https://likemetkovic.hr/portal/popis-stanovnistva-2021-u-neretvanskoj-dolini-zivi-31-364-stanovnika-evo-kako-to-izgleda-po-naseljima/>
8. Nacional neovisni news magazin, 22.11.2021. Broj poljoprivrednika u Hrvatskoj narastao je u posljednje dvije krizne godine.“ Preuzeto s: <https://www.nacional.hr/broj-poljoprivrednika-u-hrvatskoj-narastao-je-u-posljednje-dvije-krizne-godine/>
9. Putoholičari, 01.07.2022., Dolina Neretve – kratki vodič za potpuno uživanje. Preuzeto s: <https://www.putoholicari.rtl.hr/dolina-neretve-kratki-vodic-za-potpuno-uzivanje-99948/>

10. Večernji List, Beti,I.,21.05.2020. Dinara park prirode, a Modro oko, ušće Neretve i Kuti posebni rezervat <https://www.vecernji.hr/vijesti/dinara-park-prirode-a-modro-oko-usce-neretve-i-kuti-posebni-rezervat-1404043>

8.3. Izvori fotografija:

1. Brod za izvlačenje gliba. Preuzeto s: <https://ploce.com.hr/regija/pogledajte-prve-fotografije-krvavca-opuzena-i-komina-s-kraja-19-stoljeca/>
2. Hrvatska. Preuzeto s: <https://i.redd.it/894z5c2stbo51.png>
3. Kartografski prikaz doline Neretve. Preuzeto s: <https://userscontent2.emaze.com/images/a344fde3-1f62-456d-94e9-e2fe1519e5cc/060d54ca-79a8-4356-a298-70e9cd928302image4.jpeg>
4. Lubenice. Preuzeto s: https://www.poslovnih.hr/wp-content/uploads/2022/07/PXL_120710_1163-1.jpg
5. Maraton Lađa. Preuzeto s: https://www.maraton-ladja.hr/images/slajd/celo_004.jpg
6. Metković. Preuzeto s: https://www.visit-croatia.hr/photos/destinations/thumbs/Metkovic-618a8f77e67ac794595735_huge.jpg
7. Opuzen. Preuzeto s: https://likemetkovic.hr/portal/wp-content/uploads/2019/11/dolina-i-neretva-iz-zraka-lukica_prusac-22.jpg
8. Plantaža mandarina. Preuzeto s: <https://cdn.agroklub.com/upload/images/text/thumb/pxl-061022-95995807-880x495.jpg>
9. Ploče. Preuzeto s: https://static.slobodnadalmacija.hr/images/slike/2022/02/08/o_20746650_1024.jpg
10. Popis stanovništva 2021. Preuzeto s: <https://likemetkovic.hr/portal/popis-stanovnistva-2021-u-neretvanskoj-dolini-zivi-31-364-stanovnika-evo-kako-to-izgleda-po-naseljima/>
11. Rekonstrukcija rimskog naselja Narone. Preuzeto s: <https://dalmatinskiportal.hr/sadržaj/fotografije/2017-11-09-21-32-572607671/922883963-349658018-601272996.jpg>
12. Smeće u HE Grabovica. Preuzeto s: <https://www.vecernji.ba/media/img/d7/26/703002a7322ec718b097.jpeg>
13. Smeće u Metkoviću. Preuzeto s: https://static.slobodnadalmacija.hr/images/slike/2021/02/12/o_16857482_1024.jp
14. Tuča u Neretvi 2023. Preuzeto s: https://static.slobodnadalmacija.hr/images/slike/2023/06/04/o_25031412_1024.jpg

8.4. Tablice i grafikoni:

1. Faza Melioracije
2. Najzastupljenije kulture
3. Prepoznatljivost Neretvanskih proizvoda
4. Anketno pitanje
5. Negativan utjecaj BiH na dolinu Neretve

9.Sažetak

Završni rad proučava poljoprivrednu djelatnost na području doline Neretve. Neretvanski kraj u Hrvatskoj suočava se s nizom izazova u poljoprivredi i turizmu. Prvi dio rada istražuje poteškoće vezane uz nedostatak slatke vode i pritisak na vodoopskrbni sustav. Preporučuje se poduzimanje mjera za zaustavljanje gradnje brana i zaštitu vodnih resursa kako bi se očuvala ekološka ravnoteža i osigurala dostupnost vode za lokalnu poljoprivredu. Drugi dio razmatra problem uvoza loše kvalitetne poljoprivredne robe te njegov utjecaj na domaću proizvodnju. Predlaže se uvođenje kvota za uvoz i strategija koja bi osigurala prioritet domaćem tržištu. To bi pomoglo zaštititi interese lokalnih poljoprivrednika i potaknulo održivu proizvodnju. Treći dio istražuje povezivanje poljoprivrede i turizma kroz agroturizam. Naglašava se važnost diversifikacije turističke ponude kako bi se privukli posjetitelji izvan glavne turističke sezone. Agroturizam nudi priliku da turisti bolje upoznaju ruralna područja, tradicionalnu poljoprivredu i gastronomiju. Sveukupno, rad sugerira da kroz koordiniranu akciju lokalnih i državnih vlasti, zajednica Neretvanskog kraja može prevladati svoje izazove u poljoprivredi i turizmu te ostvariti prosperitet kroz očuvanje resursa, zaštitu domaće proizvodnje i razvoj agroturizma.

Ključne riječi: Dolina Neretve, poljoprivreda, uvoz, izvoz, mandarina, naranča, Metković, Ploče, Opuzen

9.1 Summary

The Neretva region in Croatia faces various challenges in agriculture and tourism. The first part of the work examines difficulties related to the lack of fresh water and pressure on the water supply system. Measures are recommended to halt dam construction and protect water resources to preserve ecological balance and ensure water availability for local agriculture. The second part addresses the issue of importing low-quality agricultural products and its impact on domestic production. It suggests implementing import quotas and a strategy prioritizing the domestic market. This would help protect the interests of local farmers and promote sustainable production. The third part explores the connection between agriculture and tourism through agritourism. Emphasis is placed on the importance of diversifying the tourist offer to attract visitors beyond the main tourist season. Agritourism provides an opportunity for tourists to better acquaint themselves with rural areas, traditional agriculture, and gastronomy. Overall, the paper suggests that through coordinated action by local and state authorities, the Neretva region's community can overcome its challenges in agriculture and tourism and achieve prosperity by preserving resources, protecting domestic production, and developing agritourism.

Keywords: Neretva Valley, agriculture, import, export, tangerine, orange, Metković, Opuzen, Ploče